

Wybory do sejmiku województwa podlaskiego w 1998 i 2002 r. Gerrymandering w służbie dominującego żywiołu

Wprowadzenie

Opracowanie dotyczy analizy wyborów do sejmiku województwa podlaskiego w 1998 i 2002 roku, czyli pierwszych dwóch elekcji samorządowych na poziomie województwa. Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej Polsce. Zajmuje obszar 20 187 km², co stanowi 6,5% powierzchni kraju i plasuje je na 6 miejscu wśród wszystkich województw Polski. Województwo objęło tereny dawnych województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego, ale bez powiatów: elckiego, gołdapskiego i oleckiego. Podlaskie sąsiaduje z trzema innymi województwami: mazowieckim, warmińsko-mazurskim oraz lubelskim. Stanowi jednocześnie wewnętrzną (z Litwą) oraz zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej^[2]. Przygraniczne położenie tego regionu wpływa na podziały społeczne, religijne i kulturowe, które silnie oddziałują na zachowania i wybory polityczne mieszkańców.

W skład województwa podlaskiego wchodzi 14 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu (Białystok, Łomża i Suwałki). Województwo składa się

[1] ORCID: 0000-0003-2521-6708.

[2] https://www.wrotapodlasia.pl/pl/region_i_gospodarka/region/podlaskie_statystyka/Ogolne%20informacje%20na%20temat%20województwa.html na dzień 1.03.2023.

z 118 gmin (3 miasta na prawach powiatu, 13 gmin miejskich, 27 gmin miejsko-wiejskich i 78 gmin wiejskich). W strukturze województwa przeważają zatem gminy miejsko-wiejskie i wiejskie.

Według danych z 31 grudnia 1998 r. województwo podlaskie zamieszkiwało 1 222 709 osób, z czego 621 778 (50,8% całej populacji) to kobiety, a 600 931 (49,2% wszystkich mieszkańców) to mężczyźni. Wskaźnik feminizacji wynosił 103. Współczynnik urbanizacji równał się w 1998 roku 58,3%.

Pod względem liczby ludności województwo zajmuje 14 miejsce w Polsce. Udział województwa w ludności Polski wynosi 3,1% i od kilku lat nie ulega istotnym zmianom^[3]. Średnia gęstość zaludnienia w województwie podlaskim wynosiła w tym okresie 60 osób na kilometr kwadratowy, była mniejsza od średniej krajowej równej 122 os./km² i jednocześnie plasowała region na jednym z ostatnich miejsc w tej kategorii w Polsce (mniejszą gęstością charakteryzowało się jedynie województwo warmińsko-mazurskie, w którym wartość omawianego wskaźnika równała się 59 osób na kilometr kwadratowy).

Podstawowym problemem związanym z sytuacją demograficzną województwa jest utrzymujące się wysokie, ujemne saldo migracji (krajowych). Zjawisko jest o tyle istotne, że dotyczy przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych. W kontekście badań i analiz prowadzonych w regionie, wątek demograficzny ulega znaczącemu uwypukleniu po wzięciu pod uwagę jego przyczyn. Podłożem problemów demograficznych są czynniki klasyfikowane w kategorii potencjału endogenicznego regionu: – słabe zaludnienie regionu w kontekście jego powierzchni wpływające na niską gęstość zaludnienia, które to czynniki są wypadkową warunków naturalnych; – ważne i widoczne, bardzo silne powiązanie rozwoju gospodarczego regionu z kwestiami ekologii i ochrony środowiska, wynikające z walorów przyrodniczych stanowiących w dużej części zasoby chronione różnymi formami ochrony przyrody; – rolniczy charakter regionu, wyrażający się w dominacji przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego^[4].

[3] Wg stanu na 31 XII 2004 roku udział ludności województwa w ludności kraju wynosił 3,15%, w roku 1999 3,16%

[4] *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa podlaskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego*, Białystok, październik 2016.

Kolejnym elementem charakterystycznym dla województwa podlaskiego, który odróżnia ten region od innych województw jest znaczny odsetek ludności białoruskiej, która zamieszkuje w sposób zwarty południowo-wschodnią część województwa podlaskiego. Tożsamość tej mniejszości jest złożona. Bazę, bez wątpienia, stanowi prawosławna tożsamość religijna, znacznie silniejsza niż białoruska tożsamość narodowa. Kolejną cechą charakterystyczną są złożone relacje między mniejszością białoruską a większością polską. Widoczne są nadal antagonizmy, które sięgają jeszcze czasów carskich, kiedy ludność prawosławna była uważana za faworyzowaną. Konflikty i odmienne preferencje wyborcze są widoczne zwłaszcza w wyborach na szczeblu lokalnym, jeżeli skonfrontujemy je z wyborami z sąsiednimi gminami, zamieszkiwanymi przez potomków szlachty zaściankowej o zdecydowanej opcji prawicowej, narodowej i katolickiej. Na styku tych dwóch grup powstają jedne z największych różnicowań postaw politycznych w kraju. Warto zwrócić uwagę, że w wyborach do Sejmu w 1997 roku w gminie Wyszki (pow. bielski) w obwodzie Malesze frekwencja wyniosła 35,4%, a na listę mniejszości prawosławnej padło 20% głosów, SLD – 26,3%. W trzech sąsiednich obwodach tej samej gminy, dawnych okolicach szlacheckich, frekwencja była bardzo wysoka w Wyszkach – 77%, w Falkach 71%, w Topczewie – 72%. Tam z kolei większość głosów uzyskał AWS: odpowiednio 70,4%, 74,4% i 62,0%^[5].

Okręgi wyborcze i mandaty

W pierwszych wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 1998 r. układ okręgów wyborczych nie wzbudzał kontrowersji i odzwierciedlał społeczną specyfikę Podlasia. Utworzono 7 okręgów wyborczych. Sejm w kwietniu 2001 r. znowelizował ustawy samorządowe, między innymi zredukowano liczbę radnych zasiadających w ciałach przedstawicielskich. Zmniejszenie liczebności sejmików skutkowało istotną korektą kształtu i wielkości okręgów wyborczych^[6].

[5] J. Bartkowski, *Mniejszości narodowe w Polsce w wyborach lokalnych i prezydenckich*, [w:] *Oblicza lokalności: tradycja i współczesność*, J. Kurczewska (red.), Warszawa 2004, s. 12.

[6] L. Nikolski, *System wyborczy do sejmików województw*, „Państwo i Społeczeństwo” 2009, vol. IX, nr 1, s. 115.

W wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 2002 roku utworzono 5 okręgów wyborczych. Korekta granic okręgów wiązała się też ze zmianą liczby obsadzanych mandatów.

Tabela 12.1. Liczba okręgów i ich granice w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w latach 1998 i 2002.

Wybory 1998			Wybory 2002		
Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów	Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów
1	m. Suwałki, powiaty: suwalski, sejneński	5	1	m. Białystok	7
2	powiaty: augustowski, sokólski	5	2	m. Suwałki, powiaty suwalski, sejneński, augustowski	5
3	m. Białystok	11	3	m. Łomża, powiaty łomżyński, kolneński, grajewski	5
4	powiat białostocki	5	4	powiaty: zambrowski, wysokomazowiecki, siemiatycki, bielski	5
5	powiaty: bielski, hajnowski, siemiatycki	6	5	powiaty: moniecki, sokólski, hajnowski, białostocki	8
6	m. Łomża, powiaty: łomżyński, wysokomazowiecki, zambrowski	8			
7	powiaty: grajewski, kolneński, moniecki	5			

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W przypadku województwa podlaskiego liczba radnych z 45 w wyborach 1998 roku zmniejszyła się do 30^[7].

Kwestia popierania określonych opcji politycznych ma szczególne znaczenie w kontekście mniejszości białoruskiej w zetknięciu z większością polską

[7] Liczba radnych w Sejmikach wojewódzkich po zmianach w 2001 roku wynosiła 30 i po 3 radnych na każde kolejne 500 000 mieszkańców.

szczególnie w południowo wschodniej części regionu (powiaty: bielski, hajnowski, siemiatycki). W 2002 roku było to źródłem konfliktów o granice okręgów wyborczych do sejmiku województwa podlaskiego. Zaproponowany został okręg wyborczy składający się z powiatów z dużym odsetkiem ludności białoruskiej, jak Bielsk, Siemiatycze i ze „szlacheckich” powiatów, jak Wysokie Mazowieckie i Zambrów. Na terenie tych dwóch powiatów znajduje się około 450 wsi „szlacheckich”^[8]. Dodatkowo, powiat hajnowski został wyłączony z granic okręgu czwartego. Symulacja powstania takiego okręgu w oparciu o doświadczenia z wyborów parlamentarnych 2001 roku wskazywała, że w takim okręgu suma głosów na SLD–PSL była poniżej 50%^[9].

Frekwencja

W wyborach 1998 roku w województwie podlaskim ogółem oddano 366 879 głosów. Głosów nieważnych było 7,74%. Frekwencja wyborcza w województwie podlaskim wyniosła 44,38% uprawnionych do głosowania. W wyborach 2002 roku uprawnionych do głosowania było 927 388 mieszkańców, liczba wydanych kart wynosiła 426 552, liczba oddanych głosów 425 945. Nastąpił zatem niewielki wzrost frekwencji, która wyniosła 45,99% uprawnionych do głosowania, ale wzrosła także liczba głosów nieważnych (do 11,16%).

Wybory w 1998 roku

Wśród komitetów wyborczych, które zarejestrowały swoje listy w wyborach do sejmiku województwa były jedynie podmioty znane ze sceny ogólnopolskiej: Akcja Wyborcza Solidarność, Unia Wolności, Sojusz Lewicy Demokratycznej. Do rywalizacji przystąpiło Polskie Stronnictwo Ludowe w formule koalicyjnej, wraz z Krajową Partią Emerytów i Rencistów i Unią Pracy, a także – wystawiający reprezentację we wszystkich regionach – Ruch Patriotyczny

[8] A. K. Piasecki, *Wybory parlamentarne, samorządowe, prezydenckie 1998-2002*, Toruń 2004.

[9] E. Południk, *Białorusini chcą do Strasburga*, „Rzeczpospolita” 5. 08. 2002; E. Południk, *Łączenie wody z ogniem*, „Rzeczpospolita”, 10. 08. 2002.

„Ojczyzna” jednoczący ROP (Ruch Odbudowy Polski), KPN OP (Konfederacja Polski Niepodległej Obóz Patriotyczny) i dziesięć innych organizacji oraz Stowarzyszenie „Rodzina Polska” związana z Radiem Maryja. Odmienne niż w szeregu innych województw, zabrakło podmiotów stricte regionalnych w rywalizacji o mandaty w sejmiku województwa.

Tabela 12.2. Wyniki wyborów do sejmiku województwa podlaskiego w 1998 r.

	Komitety wyborcze					
	AWS	SLD	PS	UW	RP	RPO
% głosy	42,57	28,23	13,03	7,59	3,01	5,58
Głosy	156 169	103 567	47 801	27 828	11 040	20 474
Mandaty	25	13	5	2	-	-
% mandaty	55,56	28,89	11,11	4,44	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Największe poparcie w regionie uzyskała AWS 42,57% głosów i tym samym obsadziła 25 mandatów. Drugą partią w kolejności był SLD 28,23%, której przypadło 13 mandatów. Trzecią formacją było PS (Przymierze Społeczne) z wynikiem 13,03% i 5 mandatami. Unii Wolności z wynikiem 7,59%, udało się obsadzić 2 mandaty. Pozostałe komitety wyborcze nie wprowadziły swoich kandydatów do sejmiku.

Z listy wyborczej AWS w sejmiku podlaskim zasiedli m.in. Krzysztof Jurgiel (wybrany także przewodniczącym sejmiku), Elżbieta Kaufman-Suszko, Adam Szczepanowski, Aleksander Uskiewicz, Marian Waszkiewicz, Sławomir Zgrzywa. Z listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej mandat otrzymali m.in.: Rościsław Borowski, Mirosław Czykwini (reprezentant mniejszości białoruskiej) Zbigniew Krzywicki, Janusz Krzyżewski, Jerzy Panasiuk, Aleksander Sielicki, Zofia Tracyngier-Koczuk. Wybrani z listy Przymierza Społecznego to m.in. Adam Dobroński, Tomasz Gietek, Antoni Jurski. Unia Wolności miała dwa mandaty, które uzyskali: Cezary Cieślukowski i Jerzy Kopania.

W pierwszym sejmiku zasiadły tylko dwie kobiety Elżbieta Kaufman-Suszko z listy AWS (3077 głosów) i Zofia Tracyngier-Koczur z listy SLD (1071 głosów). Obie polityczki były wybrane w okręgu 3 obejmującym miasto Białystok.

Wybory w roku 2002 umocnienie czy osłabienie samorządności regionalnej?

Rozpatrywanie wyborów samorządowych na poziomie województwa jest w dużej mierze wynikiem działań na poziomie centralnym. Sytuacja ta wiąże się z układem sił w Sejmie oraz koncepcją polityczną i ustrojową samorządu, jaka jest kreowana przez ustawy ustrojowe, ale też prawo wyborcze. Ugrupowania tworzące rząd Jerzego Buzka AWS i UW poniosły porażkę w wyborach do Sejmu 2001 roku. W roku 2001 w parlamencie zwyciężyła koalicja SLD–UP. Jednym z pierwszych tematów, jakim zajął się Sejm był temat samorządów. Na scenie politycznej pojawiły się nowe partie powstałe z rozpadu AWS i UW, jak Platforma Obywatelska oraz Prawo i Sprawiedliwość. W Sejmie znaleźli się też przedstawiciele Samoobrony RP, Ligi Polskich Rodzin i PSL. Poparcie dla partii w wyborach parlamentarnych mogło przełożyć się na poparcie w samorządach wojewódzkich.

Wskazuje się na coraz większe upartyjnienie samorządów, zwłaszcza na szczeblu wojewódzkim, ale też następuje obniżenie standardów kultury politycznej. Kadencja 1998-2002 obfitowała w liczne skandale z udziałem samorządowców, a prawdziwym nadużyciem było przyznawanie sobie wysokich uposażeń (pensji, nagród, diet). Rozwiązania ustawowe, takie jak wprowadzenie tak zwanej ustawy kominowej – ograniczającej płace w samorządzie, ale też rozwiązania wewnętrzne, takie jak kodeksy etyczne wprowadzane w samorządach nie przynosiły pożądanych zmian. Stąd postulaty o obniżenie liczby radnych jako remedium na obniżenie kosztów funkcjonowania samorządów.

Tabela 12.3. Liczba komitetów i kandydatów w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego 2002 r. w poszczególnych okręgach.

Okręg	Liczba mandatów	Liczba komitetów	Liczba kandydatów
1	7	15	138
2	5	15	95
3	5	14	92
4	5	12	81

Okręg	Liczba mandatów	Liczba komitetów	Liczba kandydatów
5	8	13	121
Województwo	30	18	527

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Istotnym elementem zmian dotyczących samorządów wojewódzkich, wpływających na nową kadencję samorządów rozpoczynającą się w 2002 roku, była nowelizacja ordynacji wyborczej do rad i sejmików z 19 lipca 2002 r. W wyborach samorządowych w 2002 roku oprócz partii posiadających reprezentację parlamentarną, ogólnopolskie komitety wyborcze zostały utworzone przez Unię Samorządową – wyborczy komitet Unii Wolności, Unię Polityki Realnej oraz Alternatywę Partię Pracy.

W wyborach 2002 roku na terenie województwa podlaskiego zostało zarejestrowanych 18 komitetów wyborczych. W pięciu okręgach zarejestrowano w sumie 69 list, na których umieszczono nazwiska łącznie 527 kandydatek i kandydatów. Najwięcej kandydatek i kandydatów zgłosiła we wszystkich okręgach koalicja SLD–UP (59 osób). Także we wszystkich okręgach zgłosiły swoich kandydatów komitety: Ligi Polskich Rodzin (46), Samoobrony RP (53), Alternatywy Partia Pracy (45), PSL (46), KWW „Nasze Podlasie” (39), Krajowej Partii Emerytów i Rencistów (39), Platforma Obywatelska – Prawo i Sprawiedliwość (42). W czterech okręgach zgłosiły listy komitety: Obrona Podlaska (31), Konfederacja Ruch Obrony Bezrobotnych RP (24) i Antyklerykalna Polska (21). Tylko w trzech okręgach swoje listy zgłosiły komitety: Unia Samorządowa (10), Konserwatywno-Liberalna Partia Unia Polityki Realnej (15), Konfederacji Polski Niepodległej (16), Wspólna Inicjatywa – Polska Podlasie (21) i Białoruski Komitet Wyborczy (21). Jedynie w jednym okręgu zgłosiły swoich kandydatów komitety: „Niezależni w wyborach 2002” (4) oraz „Prawda” Ireny Puciłowskiej (5).

W pierwszym okręgu, który tworzył największy ośrodek miejski tego regionu, liczący ponad 300 tys. mieszkańców, nie zostały wystawione listy KW Konserwatywno-Liberalnej Partii Unia Polityki Realnej, (zarejestrowany w okręgu 2,3,4), KWW „Niezależni w wyborach 2002” – który był zarejestrowany w okręgu 3, KWW Prawda – Lista Ireny Puciłowskiej – który był komitetem funkcjonującym tylko w okręgu 5.

Ogółem oddano 654 607 głosów, z czego głosów nieważnych było 79 718, co stanowiło 10.86%. Frekwencja wyniosła 44,42% uprawnionych do głosowania.

Tabela 12.4. Wyniki wyborów do sejmiku województwa podlaskiego w 2002 r.

	Komitety				
	SLD-UP	LPR	PO-PiS	SRP	PSL
% głosów	20,08	18,26	16,13	16,06	12,32
Głosy	75981	69095	61027	60790	46610
Mandaty	9	7	6	5	3
% mandatów	30	23,33	20	16,67	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W wyborach 2002 roku w województwie podlaskim najwięcej, 9 mandatów, uzyskał SLD-UP. W następnej kolejności pod względem zdobytych mandatów znalazły się komitety: PO-PiS – 6, LPR – 7, Samoobrona RP – 5 i PSL – 3. Nie uzyskały mandatów wyborach do sejmiku województwa podlaskiego komitety:

Tabela 12.5. Komitety wyborcze nieuzyskujące mandatów w wyborach do sejmiku podlaskiego w 2002 r.

Komitet	głosy	% głosów
KWW „Nasze Podlasie”	17157	4,53
Komitet Wyborczy Wyborców – Białoruski Komitet Wyborczy	15544	4,11
KWW – ...Obrona Podlaska	6985	1,85
KWW Konfederacja Ruch Obrony Bezrobotnych RP	4886	1,29
KWW Wspólna Inicjatywa – Polska Podlasie	3867	1,02
KW Alternatywa Partia Pracy	3688	0,97
KWW Antyklerykalna Polska	2898	0,77
KW Krajowej Partii Emerytów i Rencistów	2813	0,74
KKW Wyborców Unia Samorządowa	2197	0,58
KW Konserwatywno-Liberalna Partia Unia Polityki Realnej	1845	0,49

Komitet	głosy	% głosów
KWW „Niezależni w wyborach 2002”	1412	0,37
KW Konfederacji Polski Niepodległej	841	0,22
Komitet Wyborczy Wyborców Prawda – Lista Ireny Puciłowskiej	781	0,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Komitet Wyborczy Białoruski Komitet Wyborczy (BKW) uzyskał 15 tys. głosów, co stanowiło 4% w skali województwa. Dodać należy, że komitet zarejestrował listy w 3 na ogółem 5 okręgów wyborczych i w tych z nich, w których był znaczny odsetek ludności białoruskiej (okręg 4 i 5), komitet uzyskał poparcie ok. 7%.

Radnymi z list koalicji SLD – UP zostali wybrani: Zbigniew Krzywicki, Zbigniew Puchalski, Jan Zieniuk, Janusz Krzyżewski, Mirosław Łoboda, Jan Kowalski, Jan Netter, Jan Syczewski i Jan Sielicki. Z listy PO–PiS mandaty radnych uzyskali: Krzysztof Putra, Elżbieta Kaufman-Suszek, Cezary Cieślukowski, Sławomir Zgrzywa, Marian Łuczaj (z ostatniego miejsca na liście) i Jacek Sak (z przedostatniego miejsca na liście). Z list LPR mandaty radnych zdobyli: Zbigniew Puksza, Mirosław Heleniak (z 12 miejsca na liście), Zenon Dzidzic, Krzysztof Kozicki, Piotr Zaręba, Marek Wasilewski i Grzegorz Kundowski. Z list Samoobrony RP zostali wybrani: Jan Kamiński (4 miejsce na liście), Antoni Cichocki, Karol Tylanda, Dorota Hołowienko i Andrzej Kulesza (z ostatniego miejsca na liście). Z list PSL radnymi zostali: Mieczysław Bagiński, Krzysztof Tołowiński (2 miejsce na liście) i Adam Dobroński. Warto dodać, że w przypadku wyników części komitetów widoczna jest korygująca rola wyborców, którzy oddali swoje głosy nie na osoby wystawiane na pierwszych miejscach list wyborczych, ale na kandydatów startujących z dalszych pozycji. Szczególnie jest to zauważalne w odniesieniu do list nowych podmiotów na scenie regionalnej: PO–PiS, LPR i SRP.

W sejmiku II kadencji w województwa podlaskiego zasiadły dwie kobiety. Po raz kolejny Elżbieta Kaufman-Suszek (PO–PiS), wybrana w okręgu pierwszym z ilością głosów 4515, Dorota Hołowienko wybrana w okręgu 5 (Samoobrona RP) – 2929 głosów. W drugiej kadencji samorządu na szczeblu wojewódzkim kobiety wciąż nie odgrywały znaczącej roli w składach tych organów.

Zakończenie

Wybory samorządowe na poziomie wojewódzkim dwóch pierwszych kadencji oraz regulacje prawne ordynacji wyborczej kreujące system wyborczy w tamtym okresie wskazują na duże upartyjnienie samorządów wojewódzkich. Stały się one odzwierciedleniem układów partyjnych na poziomie Sejmu. Mimo utworzonych komitetów wyborczych przez inne podmioty niż ogólnopolskie partie polityczne ich szanse w zaistnieniu w wyborach, przynajmniej w rzeczywistości Podlasia, były niewielkie i nie skutkowały uzyskaniem mandatów wyborczych.

Tabela 12.6. Rozmiar nadreprezentacji w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego z 1998 r.

	AWS	SLD	UW	PS
Poparcie (%)	42,57	28,23	7,59	13,03
Mandaty w sejmiku (%)	55,56	28,89	4,44	11,11
Różnica	12,99	0,66	-3,15	-1,92
Nadreprezentacja	0,31	0,02	-0,42	-0,15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W sejmiku pierwszej kadencji nadreprezentowane były dwie największe partie ówczesnej sceny politycznej: AWS i SLD. Ponadto, reprezentowane, choć potencjał w reprezentacji nie odzwierciedlał dokładnie wyborczego, były UW i PS.

W sejmiku podlaskim drugiej kadencji, niemalże wszystkie reprezentowane w nim podmioty uzyskały nadwyżkę mandatów w stosunku do zdobytego poparcia wyborczego. Jedynym podreprezentowanym podmiotem był PSL.

Tabela 12.7. Rozmiar nadreprezentacji w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego z 2002 r.

	SLD-UP	LPR	PO-PiS	SRP	PSL
Poparcie (%)	20,08	18,26	16,13	16,06	12,32
Mandaty w sejmiku (%)	30	23,33	20	16,67	10

	SLD-UP	LPR	PO-PiS	SRP	PSL
Różnica	9,92	5,07	3,87	0,61	- 2,32
Nadreprezentacja	0,49	0,28	0,24	0,04	- 0,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

O ile w 1998 r. w rywalizacji wyborczej widoczna była wyraźna przewaga jednego podmiotu (AWS), na co wskazuje wartość indeksu rywalizacyjności, to już w 2002 r. potencjały dwóch głównych graczy na regionalnej arenie wyborczej wyraźnie się wyrównały. Na arenie rywalizacji również zauważalna była zmiana sytuacji i przejście od dominacji jednego klubu w 1998 r., (indeks agregacji: 13,89) do fragmentaryzacji sejmiku (ELP w 2002 roku: 4,6) i osłabienia podmiotu uzyskującego najwyższy procent mandatów w reprezentacji (por. tabela 12.8).

Tabela 12.8. Sejmik województwa podlaskiego: indeksy rywalizacyjności, efektywnej liczby partii i agregacji.

Wybory	1998	2002
Indeks rywalizacyjności	0,66	0,91
Efektywna liczba partii (poziom sejmiku)	2,46	4,60
Indeks agregacji	13,89	6,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Ciekawym zjawiskiem o podłożu socjologicznym wynikającym z uwarunkowań historycznych i spuścizny tradycyjnej i narodowościowej były rozwiązania związane z tworzeniem okręgu wyborczego nr 4 w wyborach 2002 r. (powiat zambrowski, powiat wysokomazowiecki, powiat siemiatycki, powiat bielski), który również w wyborach samorządowych zaostrzył antagonizmy pomiędzy mniejszością białoruską a większością polską o prawicowych i narodowościowych tendencjach wyborczych.